

درس خارج فقه استاد حمید درایتی

جلسه پانزدهم، ۲۱ مهر ۱۴۰۰

موضوع: کتاب الشركة/ شرکت تعاونی / شروط ضمن عقد

فائده

باتوجه به اینکه بسیاری از مختصات شرکت های تعاونی نظیر سایر شرکت ها با قرار گرفتن شرط ضمن عقد قابل تصحیح می باشد، سزاوار است مباحث فقهی پیرامون شروط ضمن عقد مورد بررسی قرار گیرد که در شش بخش عرضه خواهد شد:

بخش اول - حقیقت شرط ضمن عقد

از مجموع کلمات مرحوم آیت الله خوئی این چنین بدست می آید که واقعیت شرط ضمن عقد عبارت است از شروطی که التزام به عقد در طول التزام به آن و مرتبط به یکدیگر باشد نه اینکه صرفاً دو التزام هم عرض و مقارن باهم وجود داشته باشد (مانند تمام مواردی که از شرط ابتدائی به شرط ضمن عقد پناه می برند). رابطه ای که می تواند بین التزام به عقد و التزام به شرط باشد لامحاله باید یکی از این دو مورد (مانعة الخلو) باشد [1]:

• تعلیق مُنشأ بر تحقق خارجی شرط (شراء فرس مشروط به جیاد الخیل):

▪ شرط محقق الوقوع باشد — در صورتی که تحقق شرط مقارن با انعقاد عقد بوده و متعاقبین آگاه نسبت به آن باشند، عقد صحیح خواهد بود و تعلیق ضرری به صحت عقد نمی رساند زیرا حقیقت این شرط، تنجیز می باشد [2].

▪ شرط محتمل الوقوع باشد — قدرمیقن از اجماع بطلان تعلیق در عقد بوده [3] و عقد و شرط باطل خواهد بود خواه مُنشأ نیز مانند شرط استقبالی باشد و خواه مانند إنشاء فعلی باشد (در عقد وصیت و تدبیر اگرچه إنشاء فعلی و منشأ استقبالی است اما تعبداً عقد صحیح می باشد).

• تعلیق التزام به مفاد عقد بر التزام به شرط (نکاح زوجة مشروط به قول دادن زوج بر آزاد بودن زوجة در انتخاب محل سُکنی) — در صورتی که التزام به شرط هنگام عقد وجود داشته باشد، انشاء و منشأ هردو فعلی و عقد صحیح خواهد بود و وفاء به آن التزام و تعهد در آینده

بر اساس ادله ی المؤمنون عند شروطهم وجوب تکلیفی داشته و نقض آن موجب جعل خیار می شود مگر عقدی که قابلیت خیار فسخ را نداشته باشد (مانند عقد نکاح) [4].

باید توجه داشت که از منظر مرحوم آیت الله خوئی اگرچه فعلی بودن إنشاء و استقبالی بودن مُنشأ موجب بطلان عقد می شود لکن انعقاد عقد اجارة به اعتبار تملیک منافع آینده را صحیح خواهد بود زیرا حقیقتاً ملکیت، فعلی و متعلق آن استقبالی است [5].

[1] موسوعة الامام الخوئی، الخوئی، السید أبوالقاسم، ج ۱، ص ۲۶۲.

[2] موسوعة الامام الخوئی، الخوئی، السید أبوالقاسم، ج ۳۶، ص ۲۱۶.

[3] از کلام مرحوم آیت الله خوئی بدست می آید که تعلیق عقد ذاتاً با محذور عقلی تخلف وجود از ایجاد روبرو نبوده و دلیل بر بطلان آن صرفاً إجماع فقهاء می باشد.

[4] أقول : به نظر می رسد شروط ضمن عقد اساساً شروطی هستند که التزام به عقد را معلق می نمایند فلذا شروطی که إنشاء و یا مُنشأ را معلق می نمایند (عقد مشروط)، خارج از بحث می باشند. مؤید این مطلب آن است که تقسیم شرط به محقق الوقوع یا ممکن الوقوع و حالی یا استقبالی و معلوم بودن یا مجهول بودن شرط مربوط به شرطی است که مُنشأ معلق بر آن گردیده است زیرا به امر مقطوع الوقوع اصلاً اطلاق شرط ضمن عقد اصطلاحی نمی شود همچنان که تعلیق مُنشأ مربوط به اصل عقد است نه التزامی در طول التزام به عقد. مضافاً به اینکه بین دو رابطه ای که حضرت استاد اشاره فرمودند منع خلوی وجود ندارد زیرا التزام به عقد می تواند معلق بر تحقق خارجی شرط نیز باشد همچنان که منشاء نیز می تواند معلق بر التزام به شرط باشد فتأمل جیداً.

[5] موسوعة الامام الخوئی، الخوئی، السید أبوالقاسم، ج ۳۰، ص ۲۱۸.